

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

o řešení a výsledcích standardního badatelského grantového projektu

Rok

2010

Identifikační číslo

IAA700250801

1) Řešitel grantového projektu: Mgr. Pavlína Janošová, Ph.D.

2) Příjemce: Psychologický ústav AV ČR, v. v. i.

Název grantového projektu: Eticko-psychologické faktory šikany a jejího zvládání na základní škole

Doba řešení: 01/2008 - 12/2010

Charakteristika dosažených výsledků - česky

U agresorů, obětí a jejich ochránců byl empiricky prokázán odlišný způsob morálně-kognitivního hodnocení modelové situace školní šikany pomocí dětmi užívaných pojmů. V konkrétním situačním kontextu projevovali agresori větší toleranci k šikaně

Charakteristika dosažených výsledků - anglicky

Using analysis of children's concepts, different moral-cognitive evaluations of model bullying situation were shown among aggressors, victims, and defenders. In concrete situational context, aggressors demonstrated more tolerant attitudes toward bullying

Statutární zástupce příjemce svým podpisem potvrzuje souhlas se zněním zprávy, údaji o financování projektu.

Datum:

Podpis řešitele projektu:

Podpis a razítko statutárního
zástupce příjemce dotace:

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

Závěrečná zpráva je uvedena v příloze na následující straně.

Výsledky dosažené v roce 2010

(1) Ve třetím roce řešení projektu *Eticko-psychologické faktory šikany a jejího zvládnutí na ZŠ* jsme se zaměřili především na dokončení sběru dat v Čechách a rozšíření jejich sběru na Slovensku, na jejich statistické vyhodnocení a na publikace a prezentace výsledků u nás i v zahraničí. Ve spolupráci s Trnavskou univerzitou a Asociací školní psychologie v ČR a SR jsme v tomto roce spouzorgazovali vědeckou konferenci.

Seznam uplatněných výsledků v roce 2010:

Publikace

Říčan, P., Janošová, P. (2010): *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 155 s.

Říčan, P., Lukavský, J., Janošová, P., Štochl, J. (2010): Measurement of spirituality – a cross-cultural feedback. *Studia Psychologica*, 52, č. 3. s. 243-252.

Fráňová, L. (2010): Školní šikana z pohledu morální kognice: přehled vybraných poznatků. *Československá psychologie*, 54, č. 2, s. 175-185.

Janošová, P. (2011): *Gender v práci se školními dětmi*. Liberec: Technická univerzita, v tisku.

Janošová P.: Gender jako klíč ke školní šikaně. In *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole*. Sborník ze stejnojmenné konference. V tisku.

Kressa, J.: Outsideri na základní škole. In *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole*. Sborník ze stejnojmenné konference. V tisku.

Pořádání konference:

Ve spolupráci Psychologického ústavu AV ČR, Trnavské univerzity v Trnavě a Asociácie školskej psychológie Slovenskej a Českej republiky byla zorganizována mezinárodní vědecká konference: *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole* (ve dnech 25. -26. 11. 2010, Jaslovské Bohunice).

Ostatní uplatněné výsledky:

Janošová, P.: *Social esteem of participants in school bullying - a gender analysis*. International Society for Research on Aggression (ISRA), XIX World Meeting, Storrs (Connecticut, USA), 27. - 31. 7. 2010.

Říčan, P.: *Moral evaluation of school bullies and defenders of victims by peers*. International Society for Research on Aggression (ISRA), XIX World Meeting, Storrs (Connecticut, USA), 27. - 31. 7. 2010.

Janošová, P.: *Šikana jako strašák a šikana jako realita*. Přednáška na semináři Kulatý stůl pro ředitele základních a středních škol, 30. 11. 2010, Kolín.

Janošová, P.: *Sexuální výchova z pohledu pedagogické psychologie*. Přednáška na semináři Sexuální výchova ve školách v ČR, 1. 12. 2010, KTF UK, Praha.

(2) Harmonogram prací:

- V roce 2009 došlo k podstatnému metodologickému rozšíření původně plánovaného výzkumu. V souvislosti s vývojem a administrací několika nových metod došlo ve srovnání s původním harmonogramem k několikaměsíčnímu zpoždění sběru dat. Jejich administrace probíhala do začátku roku 2010.

- Na výzkum na základě metod aplikovaných na souboru žáků ZŠ v roce 2010 jsme mimo původní rozvrh činností navázali paralelním výzkumem na slovenských školách.
- Mimo předpokládaný rozsah aktivit byla v listopadu pořádána vědecká konference na Slovensku.
- Výsledky výzkumu byly z časových důvodů publikovány zatím pouze zčásti. Tato skutečnost souvisí s výše uvedenými původně neplánovanými aktivitami.

(3) Čerpání významných položek v roce 2010:

- Cestovní náklady byly využity na pokrytí výdajů souvisejících s účastí P. Říčana a P. Janošové na mezinárodní konferenci *International Society for Research on Aggression* (ISRA), Storrs (USA) a tuzemských cest za účelem sběru dat na základních školách.
- Byl zakoupen software pro tvorbu posterových prezentací a pro grafickou úpravu textů a výtvarných materiálů (11 tis.).

(4) Přínos zahraničních cest v roce 2010:

- (A) Ve dnech 27. - 31. 7. 2010 jsme se aktivně dvěma příspěvky zúčastnili mezinárodní konference *International Society for Research on Aggression* (ISRA), XIX World Meeting, Storrs (Connecticut, USA).

V referátu *Moral evaluation of school bullies and defenders of victims by peers* prezentoval P. Říčan výsledky sociálně kognitivní studie uskutečněné u žáků 6. ročníku pomocí semiprojektivní metody *Komiksu*. Náš přístup k výzkumu etického usuzování žáků ze sociálně kognitivního hlediska na základě analýzy jednotlivých pojmů zde byl velmi příznivě oceněn a z hlediska mezinárodních výzkumů v dané oblasti vyhodnocen jako jednoznačně originální.

- (B) Ve dnech 25. - 26. 11. 2010 jsme spolupřáteli v Jaslovských Bohunicích ve spolupráci s Trnavskou univerzitou a Asociací školní psychologie SR a ČR vědeckou konferenci *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole*. P. Janošová přednesla hlavní referát v plénu s názvem *Gender jako klíč ke školní šikaně*. P. Říčan zde z důvodu jeho náhlé nemoci zastoupil externí spolupracovník mgr. Jiří Kressa se svým příspěvkem *Outsideři na základní škole*.

Na konferenci byl zároveň dohodnut další průběh naší česko-slovenské spolupráce na transkulturním výzkumu. Na základě využití naší výzkumné metody (*Komiks*), která byla přeložena do slovenštiny, prezentovali slovenští kolegové předběžné výsledky získané na slovenské dětské populaci.

(5) Spolupráce mezi Psychologickým ústavem a o. s. Projekt Odyssea

- probíhala kontinuálně po celý rok v souladu s plánovaným rozdělením výzkumných úkolů.

(6) Změny ve složení řešitelského týmu:

- Výzkumný tým byl v průběhu roku 2010 doplněn o interní spolupracovníci dr. Kateřinu Záborskou, s níž byl v průběhu výzkumu kontinuálně konzultován sběr kvalitativních dat i publikace získaných kvalitativních výsledků. Navázána byla také externí spolupráce s mgr. Jiřím Kressou (Pedagogická fakulta JU), který v budějovickém regionu realizoval sběr dat v pěti školních třídách a aktivně zastoupil nemocného prof. Pavla Říčana na slovenské konferenci v Jaslovských Bohunicích.

(7) Využití finančních prostředků z FÚUP:

- Částka 16.645,40 Kč, která byla v loňském roce převedena do položky „Služby“, byla využita pro nákup software pro tvorbu posterových prezentací a pro grafickou úpravu textů a výtvarných materiálů v ceně 10.968 Kč, zbývající částka 5.677,40 Kč byla využita pro jazykové korektury a konzultace.
- Částka 7.138,83 Kč, jež byla převedena do položky „Cestovné“, byla využita v souvislosti s cestou do USA na konferenci International Society for Research on Aggression.

Uvedené finanční částky z fondu FÚUP byly zcela vyčerpány.

Zhodnocení řešení celého projektu

(1a) Dosažené výzkumné cíle:

(A) S využitím teoretických poznatků a výsledků kvalitativního předvýzkumu jsme následně kvantitativně analyzovali z morálně kognitivního hlediska, jakými pojmy současná populace na začátku dospívání posuzuje situaci školní šikany. Konkrétně se jednalo o to, jakými výrazy vyjadřují jednak odsuzující postoje vůči šikanujícímu jednání a také oceňující postoje týkající se „obránců“ šikanovaných dětí. Pomocí obrázkové semiprojektivní metody, s využitím korelační a faktorové analýzy byla zkoumána struktura předložených povahopisných adjektiv (či behaviorálních charakteristik) s etickou konotací z hlediska jejich přijatelnosti u zvolené populace žáků. Výsledky jsme dále analyzovali ve vztahu k rolím protagonistů šikany, do nichž byli respondenti nominováni.

Popis použitých metod a jejich výsledků:

- (1) **Komiks** - originální obrázková semiprojektivní metoda prezentující odsuzující a oceňující adjektiva v kontextu modelové situace šikany. Na základě výsledků faktorové analýzy takto získaných dat byly vytvořeny čtyři součtové škály adjektiv tematizujících odsuzující postoj vůči „agresorům“: *Zlá duše*, *Devalvující opovržení*, *Deviace* a *Zbabělost*. Obdobně bylo vytvořeno pět součtových škál zahrnujících adjektiva uznání vůči spolužákovi, který v situaci šikany aktivně brání oběť: *Obecný obdiv*, *Heroická statečnost*, *Dobrá duše*, *Čestná spravedlnost* a *Frajerství*.
 - (2) **Guess Who** - metoda na bázi peer nomination, v níž respondenti nominovali své spolužáky do rolí účastníků šikany: agresorů, obětí, ochránců šikanovaných a do dalších sociálně významných rolí (ochota pomoci druhému, obliba apod.). Výsledky byly korelovány s vytvořenými součtovými škálami z Komiksu, dále podrobeny faktorové analýze a samostatně vyhodnocovány z genderového hlediska.
 - (3) **Dotazník hodnocení sociálních vlastností žáků** jejich třídním učitelem. Pedagogové vyšetřených tříd vyhodnotili své žáky pomocí ratingové posuzovací škály.
- Byly zjištěny významné korelační vztahy mezi jednotlivými rolemi v šikaně a součtovými škálami *Komiksu*. Žáci nominovaní spolužáky i pedagogy do role iniciátorů šikany se při expozici modelové situace školní šikany více zaměřovali na hledisko zbabělosti „agresorů“. Žáci nominovaní do role oběti šikany zde výrazněji apelovali na morální zodpovědnost (*Zlá duše*) „agresorů“ z modelové situace, zatímco o modelovém „obránci šikanovaných“ se ve srovnání s ostatními vyjadřovali s větším obdivem. Žáci, které jejich spolužáci nominovali do role ochránců obětí, v *Komiksu* projevovali ve srovnání s ostatními méně opovržení vůči modelovým „agresorům“.

(B) Sociálně kognitivní přístup jsme využili také při výzkumu dílčích postojů žáků 6. ročníku vůči školní šikaně. Na základě teorie morální vyvázanosti A. Bandury jsme mimo původní plán výzkumu vytvořili sedmnáctipoložkový *Dotazník názorů na šikanu*, jehož prostřednictvím jsme zkoumali u téže věkové skupiny míru přijatelnosti šikanování ve

specifickém situačním kontextu. Získaná data jsme vyhodnotili pomocí faktorové analýzy a následně je analyzovali s ohledem na výsledky zjištěné na základě Olweusova sebeposuzovacího dotazníku:

Popis použitých metod a jejich výsledků:

- (1) Originální **Dotazník názorů na šikanu** prezentující odmítavé a akceptující postoje vůči šikaně. Respondenti zde uváděli míru přijatelnosti uvedeného chování. Na základě výsledků faktorové analýzy jeho položek byly vytvořeny tři součtové škály: *Akceptace šikany*, *Ochrana oběti* a *Odsouzení šikany*.
- (2) Sebeposuzující **Olweus Bully/Victim Questionnaire** přeložený do češtiny, v němž respondenti anonymně uvedli svou zkušenost se šikanou v roli agresora a oběti.
- Výsledky korelační analýzy poukazují na významný vztah mezi permissivním postojem vůči šikaně a zkušeností s rolí šikanujícího.

(1b) Využití výzkumných metod:

Byly provedeny dva nezávislé výzkumy vycházející velkou měrou z originální metodologie vhodné pro prezentaci u preadolescentních dětí, umožňující kvantitativní matematicko-statistické zpracování i kvalitativní analýzu.

Vytvořené výzkumné metody jsou v současnosti využívány ve výzkumu na Slovensku. Metoda Komiks je aktuálně využívána i jako diagnostická semiprojektivní pomůcka při individuálním vyšetřování dětské agresivity a školní šikany. Výsledky jejího využití tímto způsobem byly prezentovány také v jednom z příspěvků slovenské konference v Jaslovských Bohunicích (Zeľeiová, J.: Sebaúcta účastníkov šikanovania v dynamike obranných mechanismov).

(1c) Dosažené výsledky mimo původní plán výzkumného projektu:

Byly spoluorganizovány **dvě konference** s mezinárodní účastí: *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém* (v Praze 19. 3. 2009) a *Kognitívne, emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole* (Jaslovské Bohunice, 25-26. 11. 2010). Z příspěvků první z nich byl publikován stejnojmenný sborník, sborník z druhé z nich je nyní v přípravě.

Výzkum byl v posledním roce rozšířen o **sběr dat na slovenských školách** (N=148 za rok 2010). Porovnání výsledků v obou zemích umožní provedení transkulturní analýzy a přispěje k posouzení výchovného efektu zavedeného předmětu *etická* (resp. *náboženská*) *výchova* na Slovensku.

(2) Cíle, které se nepodařilo uskutečnit:

Výsledky výzkumu byly z časových důvodů publikovány zatím pouze zčásti. Tato skutečnost souvisí s výše uvedeným původně nezamýšleným podstatným rozšířením výzkumu o nové metody a následně i o mezinárodní spolupráci. Sběr dat na Slovensku dosud probíhá a bude pokračovat i v tomto roce. Ke zpoždění práce na publikacích došlo také v důsledku organizačních aktivit při přípravě obou konferencí.

VÝKAZ
o použití přidělených finančních prostředků v roce 2010
na řešení standardního badatelského grantového projektu

Identifikační číslo projektu: IAA700250801

Příjemce: Psychologický ústav AV ČR, v. v. i.

1. Věcné náklady (GVN)

položky věcných nákladů	výkaz 2010 v tis. Kč
Provozní náklady (drobný hm. a nehm. majetek, materiál, režie, povinné zák. odvody, atd.)	110
- služby	15
- cestovní náklady (vč. konferenčních poplatků a úhrady za pobyt pozvaných pracovníků)	90
celkem věcné náklady	215

2. Investiční náklady (GIN) hrazené z prostředků GA AV

specifikace položky	výkaz 2010 v tis. Kč
celkem investiční náklady	0

3. Mzdové náklady hrazené z prostředků GA AV

a) základní mzda pro pracovníky, kteří se podílejí na řešení grantového projektu

jméno a příjmení pracovníka	výkaz 2010 v tis. Kč
celkem základní mzdy	0

b) pohyblivá složka mzdy (PMZ)

jméno a příjmení pracovníka	výkaz 2010 v tis. Kč
Lenka Fráňová	0
Pavčina Janošová	63
Jiří Lukavský	5
Veronika Polišenská	0
Pavel Říčan	63
Kateřina Srbová	0
Kateřina Záborská	2
Technicko-administrativní personál	2
celkem pohyblivá složka mzdy	135

4. Ostatní osobní náklady (OON)

specifikace položky OON	výkaz 2010 v tis. Kč
--------------------------------	---------------------------------

celkem ostatní osobní náklady	0
--------------------------------------	----------

Účelové finanční prostředky na řešení grantového projektu (v tis. Kč)

rok	TMZ	PMZ	OON	GIN	GVN	celkem
přiděleno 2010	0	135	0	0	215	350
čerpání 2010	0	135	0	0	215	350

Celkové uznané náklady na řešení projektu ze všech zdrojů financování

Účelové prostředky od GA AV (v tis. Kč)			
2008	2009	2010	celkem
510	478	350	1338
Ostatní veřejné zdroje (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Neveřejné zdroje financování (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Celkové uznané náklady na řešení projektu (v tis. Kč)			
510	478	350	1338

Datum: _____

Zpracoval: _____

Tel: _____

E-mail: _____

podpis řešitele projektu

podpis a razítko statutárního zástupce příjemce dotace

VÝKAZ
o použití přidělených finančních prostředků v roce 2010
na řešení standardního badatelského grantového projektu

Identifikační číslo projektu: IAA700250801

Příjemce: Občanské sdružení Projekt Odyssea

1. Věcné náklady (GVN)

položky věcných nákladů	výkaz 2010 v tis. Kč
Provozní náklady (drobný hm. a nehm. majetek, materiál, režie, povinné zák. odvody, atd.)	21
- služby	0
- cestovní náklady (vč. konferenčních poplatků a úhrady za pobyt pozvaných pracovníků)	0
celkem věcné náklady	21

2. Investiční náklady (GIN) hrazené z prostředků GA AV

specifikace položky	výkaz 2010 v tis. Kč
celkem investiční náklady	0

3. Mzdové náklady hrazené z prostředků GA AV

a) základní mzda pro pracovníky, kteří se podílejí na řešení grantového projektu

jméno a příjmení pracovníka	výkaz 2010 v tis. Kč
celkem základní mzdy	0

b) pohyblivá složka mzdy (PMZ)

jméno a příjmení pracovníka	výkaz 2010 v tis. Kč
Anna Pekárková	27
Technicko-administrativní personál	0
celkem pohyblivá složka mzdy	27

4. Ostatní osobní náklady (OON)

specifikace položky OON	výkaz 2010 v tis. Kč
celkem ostatní osobní náklady	0

Účelové finanční prostředky na řešení grantového projektu (v tis. Kč)

rok	TMZ	PMZ	OON	GIN	GVN	celkem
přiděleno 2010	0	27	0	0	21	48

čerpání 2010	0	27	0	0	21	48
--------------	---	----	---	---	----	-----------

Celkové uznané náklady na řešení projektu ze všech zdrojů financování

Účelové prostředky od GA AV (v tis. Kč)			
2008	2009	2010	celkem
117	80	48	245
Ostatní veřejné zdroje (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Neveřejné zdroje financování (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Celkové uznané náklady na řešení projektu (v tis. Kč)			
117	80	48	245

Datum: _____

Zpracoval: _____

Tel: _____

E-mail: _____

podpis řešitele projektu

podpis a razítko statutárního zástupce příjemce dotace

Grantová agentura Akademie věd ČR

**Celkové uznané náklady na řešení projektu
ze všech zdrojů financování za všechny příjemce**

Identifikační číslo projektu: IAA700250801

Účelové finanční prostředky na řešení projektu za všechny příjemce (v tis. Kč)

rok	TMZ	PMZ	OON	GIN	GVN	celkem
přiděleno 2010	0	162	0	0	236	398
čerpání 2010	0	162	0	0	236	398

Celkové uznané náklady na řešení projektu ze všech zdrojů financování

Účelové prostředky od GA AV (v tis. Kč)			
2008	2009	2010	celkem
627	558	398	1583
Ostatní veřejné zdroje (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Neveřejné zdroje financování (v tis. Kč)			
0	0	0	0
Celkové uznané náklady na řešení projektu (v tis. Kč)			
627	558	398	1583

PŘEHLED UPLATNĚNÝCH VÝSLEDKŮ ZA CELÝ PROJEKT

Publikace		Publikováno	Přijato k publikaci
J	článek v odborném periodiku	5	0
B	odborná kniha	2	1
C	kapitola v odborné knize	0	0
D	článek ve sborníku	2	2

Patenty		Uděleno	Podáno
P	patent nebo jiný výsledek podle zvláštních právních předpisů	0	0

Aplikované výstupy		Uplatněno	
Z	poloprovoz, ověřená technologie, odrůda, plemeno	0	
F	výsledky s právní ochranou (užitný vzor, průmyslový vzor)	0	
G	technicky realizované výsledky (prototyp, funkční vzorek)	0	
H	poskytovatelem realizované výsledky (výsledky promítnuté do právních předpisů a norem, do směrnic a předpisů nelegislativní povahy závazných v rámci kompetence příslušného poskytovatele, do strategických a koncepčních dokumentů orgánů státní nebo veřejné správy)	0	
L	specializované mapy s odborným obsahem	0	
N	certifikované metodiky, léčebné postupy, památkové postupy	0	
R	software	0	
V	výzkumná zpráva obsahující utajované informace	0	
Ostatní výsledky		Uplatněno	
A	audiovizuální tvorba, elektronické dokumenty	0	
M	uspořádání konference	2	
W	uspořádání workshopu	0	
E	uspořádání výstavy	0	
O	ostatní výsledky	16	

CELKEM		27	3
---------------	--	-----------	----------